

VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006

Een onderzoek naar de integratie van
vluchtelingen in Nederland

VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006

Een onderzoek naar de integratie van
vluchtelingen in Nederland

INHOUD

Inleiding	5
1 - Werk	6
2 - Inkomen	9
3 - Sociale integratie	12
4 - Thuis in Nederland?	14
5 - De mening van Nederlanders	16
6 - Kansen voor nieuw beleid	18

Colofon

Fotografie: Ron Zwagemaker / Opmaak: SANKA design, Rotterdam
Dit is een uitgave van VluchtelingenWerk Nederland, maart 2007

*Dit is een verkorte versie van de VluchtelingenWerk IntegratieBarometer.
Zowel het volledige rapport van Regioplan als deze verkorte versie zijn te vinden op onze website: www.vluchtelingenwerk.nl*

INLEIDING

"In mijn eigen land had ik het relatief beter dan hier. Ik had daar een goede baan en een goed salaris en woonde met mijn familie. Nu ben ik relatief arm. Ik heb veiligheid gevonden, maar heb problemen die ik niet eerder heb gehad." Zo typeert een man uit Burundi zijn leven in Nederland. Net als naar schatting tussen de 200.000 en 250.000 anderen is hij uit angst voor vervolging, marteling en geweld zijn geboortegrond ontvlucht en in ons land terechtgekomen. Na een lange periode van onzekerheid kreeg hij een verblijfsvergunning en kon hij bouwen aan een nieuw bestaan.

Maar lukt dat laatste? De meeste aandacht van politiek, media en wetenschap is de afgelopen jaren uitgegaan naar de toelating van asielzoekers in ons land. Veel minder aandacht was er voor wat daarna gebeurt; hoe het vluchtelingen vergaat nadat ze een verblijfsstatus hebben gekregen en wat ze allemaal tegenkomen bij hun streven zich een plaats in de Nederlandse samenleving te verwerven.

In veel studies over de integratie van migranten, waaronder vluchtelingen, worden de verschillende dimensies van integratie los van elkaar beschreven. De VluchtelingenWerk IntegratieBarometer brengt deze verschillende aspecten van integratie bij elkaar en laat bovendien zien dat deze aspecten onderling met elkaar verbonden zijn. Hieruit blijkt dat integratie van vluchtelingen in werkelijkheid meestal complexer en veelzijdiger is dan wordt verondersteld.

In september 2005 werd de IntegratieBarometer voor het eerst gepresenteerd. Het onderzoek van 2006 borduurt voort op de meest wezenlijke conclusie van toen: een nieuw bestaan opbouwen is niet eenvoudig. Vooral het vinden van (geschikt) werk bleek moeilijk. Veel vluchtelingen hadden moeite rond te komen. De sociale integratie liet een positiever beeld zien.

De IntegratieBarometer 2006 wil een verdieping geven aan die conclusies en besteedt extra aandacht aan twee thema's die heel belangrijk zijn bij het opbouwen van een nieuw bestaan: inkomen en sociale integratie. Dit keer zijn meer feiten en gegevens over deze onderwerpen verzameld. Maar het onderzoek maakt ook het verhaal achter de harde gegevens zichtbaar en geeft inzicht in de ervaringen van mensen in het dagelijks leven. Zo wordt duidelijk wat de integratie van vluchtelingen belemmert of bevordert en wat dat betekent in de praktijk. Er wordt nadrukkelijk gezocht naar oorzaken, gevolgen en dwarsverbanden. En uiteindelijk naar een oplossing voor knelpunten.

Verantwoording

De VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006 is een studie uitgevoerd door onderzoeksbureau Regioplan. Er zijn drie onderzoeksmethoden gebruikt.

Ten eerste zijn aanvullende analyses gemaakt op de bestanden van bestaande representatieve onderzoeken. De belangrijkste zijn de zogenaamde SPVA-survey Nieuwe Etnische Groepen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)¹ en het Immigrantpanel (2006) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

De tweede onderzoeksmethode die is toegepast, betreft het telefonisch ondervragen van een panel van 155 vluchtelingen met een verblijfsvergunning. Met 25 vluchtelingen zijn daarnaast persoonlijke diepte-interviews gehouden. Tot slot zijn twee groepsgesprekken georganiseerd: één met mannen, één met vrouwen.

Respondenten voor het panel zijn geworven via VluchtelingenWerk, het UAF en Emplooi². Vanwege de onzichtbaarheid van vluchtelingen in veel registraties kon geen aselechte steekproef worden gedaan om tot een panel te komen. Het panelonderzoek is kwalitatief van aard. Wel is gestreefd naar een evenwichtige spreiding van leeftijd, geslacht, land van herkomst, opleidingsniveau, verblijfsduur en vestigingsregio. Uiteindelijk wijkt de samenstelling van het panel, wat betreft achtergrondkenmerken, nauwelijks af van de groep die in de SPVA-survey is onderzocht.

Het derde onderzoeksdeel betreft een representatief onderzoek van TNS NIPO onder 529 Nederlanders van 18 jaar en ouder. Door de opvattingen van Nederlanders bij de IntegratieBarometer te betrekken, kan het integratieproces van vluchtelingen vanuit twee kanten worden bekeken. Integreren is immers een proces dat zowel vluchtelingen als Nederlanders aangaat.

¹ Jaarrapport Integratie 2004. ISEO/SCP (SPVA-03)

² UAF is de stichting voor vluchtelingstudenten die via de afdeling Job Support helpt vluchtelingen aan het werk te krijgen; Emplooi is een arbeidsbemiddelingsbureau voor vluchtelingen.

1 - WERK

De feiten

Vluchtelingen hebben een slechte positie op de Nederlandse arbeidsmarkt, zo blijkt uit geraadpleegd onderzoek. De werkloosheidspercentages voor vluchtelingen liggen uitermate hoog. Onder Afghanen, Irakezen en Somaliërs was de werkloosheid in 2003 bijvoorbeeld bijna veertig procent. Iraniërs doen het beter, maar ook van deze groep is een kwart werkloos. Deze cijfers steken niet alleen schril af tegen die van autochtonen (slechts 4 procent was werkloos), ook vergeleken met klassieke migrantengroepen hebben vluchtelingen een zeer ongunstige positie. De werkloosheid onder Turken en Marokkanen bijvoorbeeld was in 2003 minder dan twintig procent. Onder Surinamers was de werkloosheid tien procent.

ARBEIDSMARKTPOSITIE VLUCHTELINGEN 2003 (in %)

	Werkenden	Werklozen
Afghanen	27%	37%
Irakezen	28%	39%
Iraniërs	43%	25%
(voormalig) Joegoslaven	55%	17%
Somaliërs	26%	36%

Bron: Jaarrapport Integratie 2004, ISEO/SCP (SPVA-03 gewogen)

Naarmate vluchtelingen langer in ons land zijn, stijgt hun arbeidsdeelname wel. Toch wordt de achterstand die vluchtelingen hebben op andere bevolkingsgroepen nooit helemaal ingehaald. Dat is opvallend omdat vluchtelingen gemiddeld hoger zijn opgeleid dan deze groepen en vaak een goede baan hadden in hun land van herkomst. Toch hebben vluchtelingen hier minder vaak werk en moeten ze vaker rondkomen van de bijstand. Zo had bijna een derde van de vluchtelingen die in 2003 drie jaar hier waren een bijstandsuitkering, bijna twee keer zoveel als het percentage onder andere allochtonen. Bovendien blijft de bijstandsafhankelijkheid hoog: deze daalt na dertien jaar verblijf in Nederland licht naar ongeveer een kwart.

Ook de positie van vluchtelingen mét werk blijkt niet rooskleurig: ze hebben relatief vaak een tijdelijk contract en werken veelal onder hun niveau. In 2003 had 27 procent van de werkende vluchtelingen tijdelijk werk. Bij de autochtone beroepsbevolking ligt dit cijfer twintig procent lager. Werkte in datzelfde jaar nog niet een derde van de autochtonen op een laag beroepsniveau, van de Irakezen, Afghanen en Iraniërs deed gemiddeld tweederde dat.

Binnen dit geheel is de positie van vrouwen uitzonderlijk kwetsbaar. Of ze hier nu drie, acht of dertien jaar zijn, vluchtelingvrouwen zijn vaker dan vluchtelingmannen en andere migrantenvrouwen afhankelijk van de bijstand. Na verloop van tijd gaan wel meer vrouwelijke vluchtelingen werken, maar na dertien jaar leeft de grootste groep nog steeds van de bijstand: hun arbeidsparticipatie is dan 32 procent, hun bijstandsandaal 37. Voor mannen zijn de percentages 56 en 17; voor allochtone vrouwen (niet-vluchteling) gemiddeld 38 en 18.

Het verhaal achter de feiten

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat de sociaal-economische positie van vluchtelingen in Nederland zorgelijk is. Een goede opleiding in het land van herkomst blijkt de kans om hier een baan te vinden niet of nauwelijks te vergroten. Als toch werk wordt gevonden, is het veelal laaggeschoold en tijdelijk. Hoe komt dat? Het vluchtelingenpanel is gevraagd naar de oorzaken.

Onderbroken arbeidsverleden

Vluchtelingen verlaten hun land gedwongen en vaak onvoorbereid. Een baan of studie beëindigen ze daardoor abrupt, zonder er in Nederland direct vervolg aan te kunnen geven. Hier wacht immers een (vaak) langdurige asielpcedure waarbij werken of studeren maar zeer beperkt mogelijk is. Arbeidsroutine verdwijnt, vaardigheden en kennis nemen af. Wanneer ze na meerdere jaren dan toch de arbeidsmarkt opgaan, kunnen vluchtelingen vaak geen bewijs tonen van de gevolgte opleiding en hun werkervaring. Hun diploma's zijn achtergebleven of moeilijk te vergelijken met Nederlandse certificaten. Om hun capaci-

'MOEILIK OM WERK TE VINDEN'

Mevrouw Sabokrou is in 1995 Iran ontvlucht. Pas in november 2005 kreeg ze een verblijfsvergunning. De vele jaren dat ze moest wachten, ervaart ze als verloren. Destijds was ze 37, inmiddels is ze 48.

"Mijn leeftijd maakt het moeilijk werk te vinden. In Irak was ik docente maatschappijleer. De afgelopen jaren heb ik alleen een taal cursus mogen volgen. De kosten daarvan moet ik terugbetalen aan de gemeente zodra ik mijn inrichtingskrediet heb afgelost, het geld voor het inrichten van mijn huis. Ik heb hier geen werkervaring kunnen opdoen. Het liefst zou ik een korte opleiding volgen, maar de gemeente wil me deze mogelijkheid niet geven. Die vindt dat ik aan het werk moet. Via de gemeente en VluchtelingenWerk ben ik terechtgekomen bij een project dat vluchtelingen helpt bij het zoeken naar werk. Dit heeft me heel goed geholpen. Er is me bijvoorbeeld geleerd hoe ik brieven moet schrijven, hoe je je opstelt bij een sollicitatiegesprek en wat Nederlanders belangrijk vinden. Alleen tot nu toe heb ik nog geen werk gevonden."

teiten aan te tonen, moeten vluchtelingen vaak opnieuw een complete opleiding volgen, zodat ze jaren verder zijn voor ze op hun oude niveau aan het werk kunnen. En hoe ouder ze zijn, hoe moeilijker hun positie op de arbeidsmarkt wordt. Extra obstakels zijn geweldservaringen en trauma's die vluchtelingen belemmeren bij werk en studie. Een vrouw uit Sudan zegt het zo:

"Vluchtelingen hebben meer psychische problemen dan andere migranten door wat ze in hun thuisland hebben meegemaakt. Doordat ze vaak lang niet kunnen werken, verliezen velen hun traditionele functie en rol. Je wordt steeds zwakker totdat je eigenlijk niets meer bent."

Geen relevant netwerk

Veel mensen komen via via aan werk. Maar vluchtelingen hebben, anders dan de klassieke migrantengroepen en autochtonen, vaak geen omvangrijke sociale of informele netwerken die hen helpen. Dit houdt onder meer verband met het kleinere aantal vluchtelingen in ons land en hun hogere mate van geografische spreiding. Veel geïnterviewden zeggen dan ook dat ze de juiste contacten missen om werk te vinden. Open sollicitaties en reacties op advertenties leveren ook maar beperkt succes op. Sommige panelleden geven aan vele tientallen brieven te hebben geschreven, zonder ook maar één keer te zijn uitgenodigd. Anderen zien helemaal af van een brief. Ze zijn onzeker over hun Nederlands en denken bij voorbaat dat hun schriftelijke sollicitatie niet goed genoeg zal zijn.

Afhankelijk van het uitzendbureau

Het gevolg is, zo blijkt ook uit onderzoek, dat vluchtelingen relatief vaak terugvallen op het uitzendbureau. Maar juist deze afhankelijkheid van uitzendbureaus leidt tot het aannemen van tijdelijke baantjes waarvoor veelal weinig scholing is vereist. Hoger opgeleide vluchtelingen gaan zo ver beneden hun niveau aan het werk en vinden daardoor later nog moeilijker werk dat aansluit op hun opleiding.

"Ik verdien vooral geld door uitzendbaantjes", zegt een Sudanese man bijvoorbeeld. "Ze zijn makkelijk te vinden, al zijn het wel vaak 'rotbaantjes'. Het is vechten. Je werkt hard om je Nederlands te verbeteren, aan je capaciteiten en competenties te werken. Het uitzendbureau ziet dat je hard werkt, maar helpt je niet hoger op te komen. Ik heb gestudeerd, maar dat vertel ik maar niet aan mijn collega's."

Vluchtelingen in de bijstand krijgen via de gemeente meestal met reïntegratiebureaus te maken. De wens een baan op niveau te vinden echter, kan hier botsen met het belang van de gemeente. Deze wil een vluchteling vaak zo snel mogelijk aan het werk hebben. Een aangeboden baan mag doorgaans niet worden geweigerd, en tijdrovende opleidingen zijn lang niet altijd mogelijk.

Spreekt u Nederlands?

Taalproblemen zijn volgens het panel een serieuze en vaak onoverkomelijke hindernis bij het vinden van werk. Ook uit diverse onderzoeken blijkt dat werkgevers veel belang hechten aan een goede beheersing van de Nederlandse taal. De beheersing van de Nederlandse taal is voor hen vaak een argument om vluchtelingen of migranten niet aan te nemen. Op zich begrijpen vluchtelingen dat wel. Als hun taalkennis gebrekkig is, weten ze dat zelf ook. Hun taalbeheersing willen ze daarom graag verbeteren. Maar de lat wordt soms wel erg hoog gelegd, ervaren geïnterviewden. Ze hebben het idee dat wat ze ook doen, ze nooit perfect Nederlands zullen spreken, wat wel lijkt te worden geëist.

Overigens heeft een deel van de panelleden ook het idee te worden afgewezen vanwege hun culturele, religieuze of etnische achtergrond. Vooral moslims geven dat aan. Recent onderzoek laat een zelfde beleving zien bij hoger opgeleide allochtonen in het algemeen.

Snel geld nodig

Veel vluchtelingen worden gedreven door de noodzaak zo snel mogelijk geld te verdienen, waardoor ze vaak ongeschoold werk aanvaarden. Uit studies is bekend dat vluchtelingen het leren van Nederlands en hun inburgering nogal eens voortijdig afbreken of op de tweede plaats zetten om geld te verdienen. De gemaakte kosten om naar Nederland te komen, hoge leges³, kosten van gezinshereniging, het inrichtingskrediet voor het huis dat moet worden terugbetaald, financiële zorg voor achterblijvers: voor veel vluchtelingen zijn het redenen zo snel mogelijk een baan te willen.

Wat wél helpt

Onderzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geeft aan dat stages en leer-werktrajecten een zeer nuttige opstap naar betaald werk zijn. Zo krijgen vluchtelingen de kans kwalificaties te behalen, werkervaring op te doen, hun taalvaardigheid te verbeteren en hun waarde te tonen. Panelleden benadrukken het belang van stages zeer, maar op eigen houtje komen ze er maar moeilijk aan. Tussentijd

van een gemeente of instelling als Emplooi of UAF is daarom belangrijk. Hun steun is ook van belang bij het schrijven van brieven en het voorbereiden van sollicitatiegesprekken.

Daarnaast helpt vrijwilligerswerk: panelleden zien het als middel om beter Nederlands te leren en meer contacten te leggen die naar betaald werk kunnen leiden. De geïnterviewden vinden ondersteuning erg belangrijk. Het beeld ontstaat dat ze het zonder extra steuntje in de rug veelal niet (denken te) redden op de Nederlandse arbeidsmarkt.

Mevrouw Ibrahim

HULP VAN DE SOCIALE DIENST

Mevrouw Ibrahim is in 2000 vanuit Sierra Leone naar Nederland gevlucht. Ze had er alleen de lagere school gevolgd. In 2003 kreeg ze een verblijfsstatus en begon ze met steun van de sociale dienst een cursus bejaardenverzorgster.

"Ik kon kiezen uit een opleiding voor de horeca, de administratie of de zorg, zeiden ze bij de sociale dienst. Omdat ik graag met mensen wil werken, heb ik gekozen voor de zorg. De opleiding liep goed. In het begin was het soms moeilijk, maar ik haalde wel altijd goede cijfers. Het tweede jaar is door de sociale dienst betaald. Toen moest ik op zoek naar een baan. Dat lukte niet, dus heb ik een stageplek geaccepteerd. Aan het einde van de stage mocht ik twee maanden betaald vakantiewerk doen. Na afloop kreeg ik een jaarcontract. Binnenkort loopt dat af, maar ik ga ervan uit dat ik hierna een vast contract krijg."

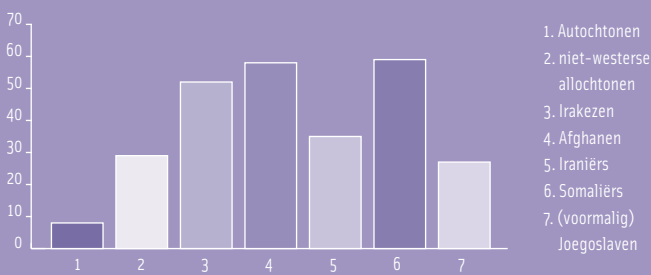
³ Voor een asielvergunning hoeft een vluchteling geen leges te betalen. Echter in het kader van gezinshereniging kunnen wel hoge leges verschuldigd zijn. Die bedragen 830 euro voor een partner en 188 euro per kind. Ook voor andere vergunningen en voor het jaarlijks verlengen van verblijfsvergunningen, moeten vaak forse bedragen worden betaald.

2 – INKOMEN

De feiten

Vluchtelingen hebben veel vaker te maken met een laag inkomen en armoede dan autochtone Nederlanders en andere allochtonen. Zo moet ruim tien procent van de autochtone huishoudens in ons land elke maand met 850 euro netto of minder rondkomen. Bij Iraniërs en ex- Joegoslaven ligt dit percentage hoger, namelijk zo rond de dertig procent. Van de Somalische, Afghaanse en Irakese huishoudens is zelfs meer dan vijftig procent afhankelijk van een laag inkomen. De slechte inkomenspositie van vluchtelingen is voor een belangrijk deel het gevolg van hun slechte positie op de arbeidsmarkt. De hoge uitkeringsafhankelijkheid binnen de groep is een risicofactor bij uitstek voor armoede.

PERCENTAGE HUISHOUDENS MET EEN LAAG INKOMEN IN 2002/2003

Bron: Armoedemonitor 2005 (CBS, SCP-bewerking)

De eindjes aan elkaar knopen

Wat betekent het voor mensen om van een dergelijk laag inkomen te moeten leven? De panelleden zijn ook over dit onderwerp ondervraagd. Daaruit blijkt dat veruit de meesten van hen leven van een uitkering. Bijna een derde heeft werk en een kleine groep krijgt studiefinanciering. Bijna zestig procent van de geïnterviewden geeft aan met moeite rond te komen. Een deel hiervan (negen procent) heeft zelfs grote financiële problemen. Tijdens hun asielpcedure hebben mensen jaren moeten rondkomen van leefgeld, een bedrag van € 43,02 per week⁴, waarvan een volwassene onder meer zijn eten en kleding moet betalen. Doordat ze al jaren van een absoluut minimum hebben moeten rondkomen, hebben veel vluchtelingen geen enkele financiële reserve. Vooral vluchtelingen met een uitkering hebben het moeilijk: 75 procent kan de eindjes nauwelijks aan elkaar knopen. Van de mensen met een baan is dit een derde. Eén op de tien uit de groep werkenden heeft grote financiële problemen. Dat velen van hen laagbetaald werk hebben of parttime werken, is hiervoor een belangrijke verklaring.

Financiële problemen

Uit de panelgesprekken blijkt dat de financiële positie van vluchtelingen enigszins verbetert naarmate ze langer hier zijn. Ten eerste stijgt hun arbeidsdeelname. Ten tweede hebben vluchtelingen die kort in ons land zijn in veel gevallen minder goede banen dan vluchtelingen die hier langer wonen. Ten derde ontstaan veel financiële problemen net ná statusverlening: in verband met leges, het inrichtingskrediet en kosten voor gezinshereniging.

De zorg voor achtergebleven familieleden vormt een kostenpost die los staat van verblijfsduur. Ruim een derde van de panelleden stuurt regelmatig of soms geld naar familie, zelfs wanneer ze zelf nauwelijks iets hebben. Een enkeling leent er geld voor:

"We moeten met zijn drieën rondkomen van mijn WAO-uitkering. Dat is zo'n 900 euro per maand. Naast huur, gas, water, licht en verzekeringen moet ik daarvan de bank terugbetalen: ik heb 4000 euro geleend om mijn familie die naar Pakistan is gevlucht te helpen. Het lukt nauwelijks om rond te komen. Ik probeer nu via internet spullen te verkopen die ik niet meer nodig heb, zodat ik wat geld kan verdienen", aldus een man uit Afghanistan.

Geen netwerk

Door de specifieke kosten die vluchtelingen maken om hier een nieuw bestaan op te bouwen, heeft ongeveer de helft van de geïnterviewden leningen bij kredietinstellingen. Van hen kan bijna een vijfde deze leningen niet (tijdig) aflossen. Overigens ontstaan schulden soms ook door onwetendheid. Er is grote behoefte aan informatie en hulp waar het de 'financiële gang van zaken' in Nederland betreft. Er zijn bijvoorbeeld gevallen bekend waar vluchtelingen forse betalingsachterstanden opliepen, doordat ze uit onwetendheid hun machtiging voor het periodiek betalen van gas en licht stopzetten. Vluchtelingen hebben bovendien maar weinig mensen op wie ze financieel kunnen steunen: velen ontberen een netwerk dat financiële tegenslagen kan helpen opvangen.

Geldgebrek

Het gevolg van de financieel penibele situatie is dat bijna de helft van de panelleden zijn vaste lasten soms of altijd met moeite betaalt. Daarnaast besparen mensen zo veel mogelijk op de dagelijkse uitgaven. Kleding wordt nauwelijks gekocht en op groenten en vlees wordt bezuinigd. Geld voor leuke dingen of uitstapjes is er niet en er kan niet worden gespaard voor onverwachte uitgaven. Eén op de zeven geïnterviewden heeft regelmatig niet genoeg geld voor eten en kleding; bijna de helft heeft dit soms niet. Drie vijfde kan door geldgebrek niet of nauwelijks gebruik maken van sportfaciliteiten. Voor het openbaar vervoer, de bibliotheek en de telefoon heeft ongeveer een derde niet genoeg middelen om er naar behoefte gebruik van te maken.

Dhr. Sumaili

Sociale gevolgen

De slechte inkomenssituatie van vluchtelingen heeft niet alleen gevolgen op materieel gebied. Uit het onderzoek blijkt dat dit ook hun mogelijkheden om sociale contacten te onderhouden beperkt. Velen kunnen niet of zelden op bezoek bij vrienden in een andere stad en kunnen weinig naar familie bellen. Doordat geld voor activiteiten buitenshuis er niet of nauwelijks is, voelen sommigen zich aan huis gekluisterd. Familiebezoek in het buitenland zit er al helemaal niet in: bijna driekwart van de panelleden kan dit niet betalen.

Vluchtelingen met kinderen ontzeggen zichzelf vaak veel zodat zij hun kinderen af en toe wat extra's kunnen geven. Desondanks geeft bijna de helft van de ouders aan dat het wel eens voor komt dat hun kinderen aan bepaalde activiteiten niet mee kunnen doen omdat de kosten daarvan te hoog zijn. Dit leidt soms tot conflicten en irritaties in het gezin. Een Armeense vrouw vertelt:

“Voor de kinderen is het moeilijk dat we zo weinig geld hebben. Ze vragen soms om dingen en dan leggen we uit waarom het niet kan. Het blijft lastig want vriendjes krijgen meer dan onze kinderen. Ook het feit dat we niet op vakantie gaan, vinden ze moeilijk te accepteren. Ze zijn daarom soms boos.”

Een deel van de geïnterviewden heeft het gevoel door geldgebrek niet volwaardig te kunnen deelnemen aan onze samenleving. Mensen met een uitkering ervaren bovendien dat ze geen bijdrage kunnen leveren. Ze hebben het idee dat Nederlanders hen daar wel eens op aankijken, wat hun zelfbeeld negatief beïnvloedt. Bovendien ervaren mensen het ontvangen van een uitkering regelmatig als een verlies aan status. Dit geldt zeker voor hoger opgeleiden. Een Somalische vrouw zegt hierover:

“Ik vind het vervelend om een uitkering te hebben, het maakt je afhankelijk en onzelfstandig. De gemeente controleert elk jaar mijn inkomsten en uitgaven en komt bij me thuis kijken of ik wel zelfstandig woon. Ik heb het gevoel dat de gemeente me niet vertrouwt en me ziet als een leugenaar. Daarom komen ze steeds controleren. Ik zie in mijn buurt veel Somaliërs die al jaren een uitkering hebben. Dat vind ik een slecht voorbeeld. Ik zou liever mensen ontmoeten die werken en voor zichzelf opkomen. Van mensen met een uitkering leer ik alleen hoe ik aan een uitkering moet komen. Sommige Nederlanders maken ook opmerkingen over het feit dat ik niet werk. Ik reageer hier maar niet op omdat ik het lastig vind om mijn situatie uit te leggen en omdat ik mij schaam.”

Mevrouw Labib en haar twee zonen

'ALTIJD HET GOEDKOOPSTE'

Meneer Labib komt uit Afghanistan en is sinds 1998 in Nederland. Tot 2004 heeft hij gewerkt. Hij werd echter ziek en is uiteindelijk ontslagen. Na een korte periode WW leven hij, zijn vrouw en drie kinderen nu van de bijstand.

“Het is moeilijk rond te komen, maar het lukt net door altijd het goedkoopste te kopen. De vaste lasten wegen het zwaarst. We betalen 475 euro huur en 75 euro gas en licht. De ziektekostenverzekering kost ook 200 euro en per maand hebben we zo'n 40 euro telefoonkosten. Ik heb leningen die ik moet afbetalen: voor het inrichten van mijn huis en de gezinshereniging met mijn vrouw en kinderen. Onze prioriteit ligt bij het betalen van de vaste lasten, zodat we in elk geval een dak boven ons hoofd hebben. Er zijn wel dingen die we niet kunnen betalen. Mijn vrouw heeft een gebitsrenovatie nodig. Ze mist een flink aantal kiezen waardoor ze haar eten niet goed kan kauwen. Daardoor heeft ze vaak maagpijn. De huisarts heeft hierover al brieven geschreven aan de sociale dienst, maar die wil de behandelkosten niet vergoeden. We proberen nu het vakantiegeld opzij te zetten voor de behandeling. Hoewel het nu moeilijk is rond te komen, heb ik hoop dat we over een paar jaar meer geld hebben. Mijn zoon is dan klaar met zijn studie en heeft dan hopelijk werk. Ook hopen mijn vrouw en ik zelf dan weer werk te hebben. Tot die tijd is het passen en meten met het geld.”

⁴ Onlangs is bekend geworden dat het leefgeld wordt verhoogd naar € 52,61 per week voor een volwassene.

3 – SOCIALE INTEGRATIE

De feiten

Driekwart van de vluchtelingen in ons land heeft Nederlandse vrienden, blijkt uit de SPVA-survey. Veertig procent is sterk gericht op de eigen etnische groep: er is meer contact met 'eigen' mensen dan met autochtonen. Bij een kwart is dit overigens omgekeerd. Maatschappelijke participatie in verenigingsverband is beperkt. Nog geen twintig procent van alle vluchtelingen is lid van een Nederlandse vereniging.

Vluchtelingen die jong, goed opgeleid of langer hier zijn, hebben het meeste contact met Nederlanders en hebben de meeste Nederlandse vrienden. Ook zijn het vooral zij die iets doen in verenigingsverband.

Het beeld dat deze cijfers schetsen van de sociale integratie van vluchtelingen is niet eenduidig. Wat zegt het dat de meerderheid van de vluchtelingen Nederlandse vrienden heeft, maar dat tachtig procent van de vluchtelingen geen lid is van een vereniging? En duidt het gericht zijn op de eigen groep op een gebrek aan integratie? De werkelijkheid is complexer dan de cijfers doen vermoeden. Dit blijkt als het panel wordt gevraagd naar de sociale betrokkenheid van vluchtelingen, hun relaties en de persoonlijke betekenis ervan.

Relaties met Nederlanders

Ruim 75 procent van de geïnterviewden heeft goede privécontacten met Nederlanders. Meer dan de helft heeft één of meerdere Nederlandse vrienden. Slechts één op de zes heeft er geen. Uit de gesprekken blijkt echter dat veel contacten met autochtonen vluchtig van aard zijn. Ze lopen via de school van de kinderen, de opleiding of het werk, of betreffen burens. Ruim tachtig procent van de panelleden wil graag meer contact met Nederlanders. Bij navraag blijkt dan ook vooral behoefte aan minder oppervlakkige relaties. Vrouwen lijken er beter in te slagen banden aan te gaan. Ze doen dit vooral via hun kinderen.

SOCIALE INTEGRATIE VAN VLUCHTELINGEN NAAR LEEFTIJD

Leeftijd	Heeft Nederlandse vrienden	Heeft meer contact met Nederlanders dan met eigen etnische groep	Lid van een vereniging
15 - 24 jaar	81%	28%	26%
25 - 49 jaar	74 %	25 %	17%
> 50 jaar	60 %	19%	15%
Totaal (N=2979)	73 %	25 %	18%

Bron: SPVA 2003, bewerking SCP/ Regioplan

Belemmeringen

De houding van Nederlanders staat contact soms in de weg; autochtonen worden weinig toegankelijk gevonden. In het panel blijkt meer dan de helft het moeilijk te vinden contact met Nederlanders te leggen. Ze worden als afstandelijk ervaren (ook naar elkaar) en gaan anders vriendschappen aan dan veel vluchtelingen gewend zijn. Een man uit Bosnië zegt: *"Sommige Nederlanders zijn echt goede vrienden van me geworden, maar het kostte wel meer tijd. Nederlanders zijn wat afwachtend en afstandelijk. Ze hebben een soort beschermingsmuur: ze zijn direct in zakelijke relaties maar niet in vriendschappen. Maar als je hier eenmaal een vriend hebt, dan heb je ook wel een echte vriend."*

Leeftijd kan (goed) contact met Nederlanders ook belemmeren. Vriendschappen ontstaan immers vaak in de jeugd. Maar veel vluchtelingen komen als volwassene hier, als de vriendenkring van autochtone leeftijdgenoten meestal al compleet is. Als vluchtelingen scholing, werk en een gezin combineren, is er soms helemaal geen tijd om in vriendschapsrelaties te investeren.

Wat helpt

Contacten met Nederlanders zijn volgens panelleden eenvoudiger te leggen wanneer vluchtelingen zelf een open houding hebben, de taal beheersen, een opleiding volgen, deel uitmaken van een kerkgenootschap, schoolgaande kinderen hebben, meedoen aan activiteiten van VluchtelingenWerk of vrijwilligerswerk doen. Vrijwilligerswerk bleek al eerder een manier om mensen te ontmoeten en beter Nederlands te leren. Volgens panelleden neemt hierdoor ook de kennis van de Nederlandse samenleving toe, waardoor ze makkelijker contacten leggen.

Relaties met landgenoten

De meeste contacten van de geïnterviewden zijn die met buurtgenoten (meestal Nederlanders). Maar mensen uit het land van herkomst en familieleden hier en in het buitenland zijn ook zeer belangrijk. Door hen voelen vluchtelingen zich begrepen, bij hen 'hoeven ze niets uit te leggen'. Zo blijft de band met familie in de loop der jaren sterk, ook als de familie nog in het land van herkomst is of ergens anders heen is gevlucht. Voor raad en morele steun zoekt men elkaar op. Meer praktische hulp vragen vluchtelingen vooral van hun partner en gezinsleden. Maar ook vrienden en kennissen (zowel Nederlanders als landgenoten) zijn voor een kwart van de panelleden een belangrijke bron van steun. Nederlandse kennissen helpen nogal eens materieel, bijvoorbeeld wanneer een fiets of televisie kapot is gegaan. Ondersteuning en advies bij belangrijke zaken als gezinshereniging,

WERKEN AAN SOCIALE CONTACTEN

Mevrouw Hamza is sinds 1998 hier. Ze komt uit Sudan en woont met haar man en drie kinderen in een kleine gemeente. Ze maakt makkelijk contact en heeft zich actief opgesteld om een sociaal leven op te bouwen.

"Al in het asielzoekerscentrum had ik een hechte band opgebouwd met een Nederlandse familie die ik op een contactavond leerde kennen. Via hen heb ik ook twee mensen ontmoet die nog steeds een soort opa en oma voor mijn kinderen zijn. Bij hen kan ik voor zowel materiële als emotionele steun terecht. Vrij snel na aankomst in Nederland ben ik ook vrijwilligerswerk gaan doen, onder meer in een bejaardenhuis. Dat doe ik nog steeds. Aan mijn opleiding heb ik goede contacten overgehouden met twee docenten, en ook via de kinderen leer ik mensen kennen. Ik ontmoet moeders op het schoolplein, ga naar ouderavonden en oudergesprekken en help regelmatig in de klas. Ik help daarnaast in de kantine van de voetbalclub waar mijn kinderen twee keer per week naar toe gaan. In een dorp leer je snel mensen kennen. Toen ik hier kwam, woonden er nog weinig buitenlanders. Intussen ben ik via de gemeente en VluchtelingenWerk een soort contactpersoon voor buitenlanders die zich hier nieuw vestigen. Ik maak ze wegwijs, wat erg leuk is om te doen."

financiën, het vinden van vrijwilligerswerk of het volgen van taalonderwijs vraagt men vooral aan VluchtelingenWerk.

Wat opvalt, is dat veel panelleden een gemengd sociaal netwerk hebben van zowel autochtone Nederlanders als landgenoten. De sterke band met de laatsten blijkt de integratie in Nederland voor hen niet te belemmeren. Sterker, dit helpt juist. Vluchtelingen geven aan dat relaties met de eigen groep het leven hier makkelijker maken. Zoals een Afghaanse man zegt: *"Door contacten met landgenoten voel ik me meer thuis."*

Dat een sterke gerichtheid op de eigen etnische groep een gebrek aan integratie betekent, wordt door dit onderzoek dus niet onderschreven.

Lokale betrokkenheid

Slechts weinig vluchtelingen bleken lid van een vereniging, maar op andere manieren tonen ze zich wel degelijk betrokken bij de samenleving. Zo voelen veel vluchtelingen uit het panel zich betrokken bij hun wijk en hebben veruit de meesten een redelijk of goed contact met hun burens. Zestig procent gaat wel eens bij de burens op bezoek. Bijna alle vluchtelingen tonen zich daarnaast zeer betrokken bij de school van hun kinderen; bijvoorbeeld via het bezoeken van ouderavonden en het doen van vrijwillige activiteiten. Bovendien is bijna de helft wel eens actief als vrijwilliger in verschillende organisaties. Meestal begint dat tijdens de asielprocedure, omdat mensen dan nauwelijks mogen werken of studeren. Maar ook na statusverlening doen vluchtelingen graag vrijwilligerswerk, om actief te zijn, zich nuttig te voelen, en zoals eerder gezegd: Nederlands te leren en contacten op te doen.

4 – THUIS IN NEDERLAND?

Integratie is niet alleen uit te drukken in harde cijfers over werk, inkomen en sociale contacten. Het gaat ook over je thuis voelen, over thuis zijn in dit land waar je eerder misschien nog nooit van had gehoord. Hoe staat het daarmee onder vluchtelingen? Omdat er weinig onderzoek naar dit onderwerp is gedaan, is dit ook in deze IntegratieBarometer een belangrijk aandachtspunt.

Veilig en vrij

Veruit de meeste panelleden – bijna negentig procent – voelen zich op hun gemak in Nederland en de eigen buurt. Het gevoel vrij te zijn en

zich hier in belangrijke mate welkom en geaccepteerd te voelen, draagt daar waarschijnlijk erg aan bij. Het gevoel van vrijheid leeft daarbij het sterkst: meer dan negentig procent van de vluchtelingen ervaart dat. Ruim driekwart voelt zich hier welkom, meer dan vier vijfde voelt zich geaccepteerd.

“Dit is wat ik me had voorgesteld bij het leven in een veilig en vrij land, waar je je kinderen kunt beschermen en grootbrengen”, zegt een Sudanese vrouw over haar bestaan in Nederland.

Desondanks stoort het vluchtelingen dat ze steeds vaker worden afgeschilderd als gelukszoekers. Opmerkelijk is dat meer dan een kwart van de geïnterviewden zegt zich het afgelopen jaar minder thuis te zijn gaan voelen, met name door de hardere toon in het publieke debat over vluchtelingen. Een Iraniër zegt:

“Ik heb goede contacten met Nederlanders maar toch voel ik me niet thuis. Ik krijg het gevoel dat vluchtelingen hier niet langer welkom zijn. De regering kijkt negatief naar vluchtelingen. Integratie moet van twee kanten komen, maar van Nederlandse zijde komt nu weinig. Mensen houden meer afstand dan vroeger. De regering zou juist het goede voorbeeld moeten geven en meer moeten openstaan voor anderen.”

...en toch eenzaam

‘Thuis voelen’ blijkt niet makkelijk te duiden. De helft van de geïnterviewden voelt zich namelijk ook vaak alleen of eenzaam. Vluchtelingen missen het ‘eigene’ van hun familie en hun land van herkomst.

Ze missen de vertrouwdheid en de manier van leven waarmee ze zijn opgegroeid. Nederlanders leven in een ander tempo en gaan anders met elkaar om. Ze zijn individualistischer. Vluchtelingen wennen doorgaans wel na verloop van tijd. Toch zegt een man uit Ethiopië die hier al 25 jaar woont:

"Ik voel me thuis in de democratie die Nederland is, zeker in vergelijking met de politieke situatie in mijn land. Het feit dat hier politieke rust heerst, maakt dat ik me prettig voel. Maar sociaal voel ik me ontworteld."

Gebrek aan kansen

Iets meer dan de helft van de geïnterviewden vindt bovendien dat de Nederlandse samenleving vluchtelingen onvoldoende kansen geeft. Vooral bij het vinden van (passend) werk krijgen ze te weinig mogelijkheden, menen ze. Hoger opgeleiden ervaren dat het meest. Eerder bleek dat het voor hen moeilijk is werk op niveau te vinden, wat wellicht verklaart dat ze zich minder geaccepteerd voelen in ons land dan laag opgeleiden. Opvallend is ook dat mannen zich hier significant minder welkom voelen dan vrouwen. Ook dat kan met werk te maken hebben. Onderzoek laat zien dat werkloosheid, werken onder het niveau en financiële problemen met name door mannen als een verlies aan status worden ervaren. Vrouwen uit het panel bevestigen dat mannen mede daardoor soms moeilijk in Nederland kunnen aarden. Het verlies aan status leidt niet zelden tot depressieve klachten, wat weer een negatieve invloed heeft op het aangaan van contacten met de samenleving.

Wat helpt

Bijna alle panelleden noemen als eerste het woord 'werk' als hen wordt gevraagd naar dingen die het meest bijdragen aan het zich thuis voelen in Nederland. Werk biedt de vluchtelingen structuur, geeft ze het gevoel een rol te spelen in de maatschappij, maakt hen financieel onafhankelijk (wat erg belangrijk wordt gevonden), biedt een ingang voor sociaal contact en helpt bij het leren van Nederlands. Dat laatste blijkt ook een cruciale factor op zich. Een goede taalbeheersing helpt enorm bij het leggen van contact en is nodig om werk te vinden. Hier blijkt hoezeer zaken met elkaar samenhangen. Voor werk en zelfs stages wordt vaak een hoog taalniveau geëist. Maar veel vluchtelingen ervaren dat ze dit niveau pas ontwikkelen als ze aan het werk zijn en het Nederlands moeten toepassen. Een vicieuze cirkel dus.

Wat verder bijdraagt aan gevoelens van zich thuis voelen, zijn het volgen van een inburgeringscursus, een eigen open en actieve opstelling, een opleiding kunnen volgen en het hebben van opgroeiende kinderen. Via hen maken ouders niet alleen contact met anderen, maar hechten vluchtelingen zich ook meer aan de Nederlandse samenleving. Hun kinderen worden hier immers groot: de focus van het dagelijks leven ligt daardoor hier en nu in Nederland. Een goede balans tussen het omarmen van de nieuwe cultuur en het vasthouden aan de oude hangt daarmee samen:

"Contact met Nederlanders is erg belangrijk om niet vast te blijven zitten in je eigen cultuur. Je moet openstaan voor de Nederlandse cultuur en je eigen achtergrond een beetje loslaten. Maar ik heb ook contact met Armeniërs. Ik heb beide nodig om me thuis te voelen", aldus een man uit Armenië.

'SOMS EENZAAM'

Meneer Tujo ontvluchtte Ethiopië in 1982. Hij heeft in Nederland gestudeerd en werkt al geruime tijd. Hij is getrouwd, heeft twee kinderen en zowel Nederlandse als Ethiopische vrienden. Desondanks is hij soms eenzaam.

"Over het algemeen ben ik tevreden met mijn leven hier. Maar als ik het vergelijk met het leven in Ethiopië, dan voel ik me af en toe toch alleen en geïsoleerd. Het leven vindt daar plaats in breed familieverband, waardoor er altijd mensen zijn en je hen regelmatig uitgebreid spreekt. De contacten met Nederlanders zijn niet altijd gemakkelijk. Mensen hebben hier weinig tijd en vaak komen we niet verder dan een oppervlakkig gesprek. De omgangsregels zijn ook anders. Ik ken ze intussen, maar moet er toch steeds bij nadenken. Ik weet echter dat de manier waarop mensen in Ethiopië met elkaar omgaan – waarbij ze gewoon bij elkaar binnen lopen – niet past in hoe de Nederlandse samenleving is georganiseerd."

Belemmeringen

Wat vluchtelingen belemmert zich hier thuis te voelen, is met name de langdurige onzekerheid waarin ze leven tijdens de asielprocedure. Vluchtelingen moeten gemiddeld drie à vier jaar wachten tot ze definitief horen dat ze mogen blijven, met uitschieters van soms wel acht of tien jaar. Al die tijd weten mensen niet of ze zich mogen hechten aan dit land en of het zin heeft te investeren in een toekomst. Bovendien is een verblijfsvergunning nodig om te werken. Ook na de statusverlening duurt de onzekerheid voort, omdat de verblijfsvergunning gedurende vijf jaar ingetrokken kan worden als de veiligheidssituatie in het land van herkomst verbetert.

Het soms lange wachten op gezinshereniging helpt ook niet. Pas als het gezin weer samen is, kan echt aan een nieuw bestaan worden gewerkt. Ruim de helft van de panelleden noemt daarnaast de zorgen om achtergebleven familie. Een derde noemt de 'niet zo open houding' van Nederlanders. Met name islamitische vluchtelingen verwijzen ook naar de aanslagen van 11 september. Ze hebben het gevoel dat Nederlanders moslims als bedreigend ervaren. Dat is volgens hen onterecht.

"Door 11 september hebben moslims en niet-moslims positie gekozen. Er is argwaan en mensen vertrouwen elkaar niet meer. Het doet me pijn dat ik als moslimterrorist wordt gezien, terwijl ik gevochten heb tegen Al Qaida om in mijn land een democratisch bewind te krijgen", zegt een Afghaanse man.

Geïntegreerd?

Bijna driekwart van de panelleden vindt zichzelf (zeer) goed geïntegreerd. Hun kwetsbare arbeidsmarkt- en inkomenspositie lijkt dat oordeel niet negatief te beïnvloeden. Blijkbaar zijn er andere dingen die vluchtelingen toch het gevoel geven geïntegreerd te zijn. Door vrijwilligerswerk, contacten met bureaus en ouders op het schoolplein voelen ze zich wel degelijk betrokken bij de samenleving. Dat ze zich geïntegreerd noemen, doen ze dus vooral op basis van de sociale dimensie van integratie. Ook dit toont weer aan dat integratie een ingewikkeld proces is.

5 – DE MENING VAN NEDERLANDERS

Eerder bleek dat vluchtelingen soms moeite hebben met de afstandelijkheid van Nederlanders. Sommigen voelen zich ook minder welkom dan voorheen. Hoe zien Nederlanders dat? Staat de deur voor vluchtelingen open? Willen ze contact? Wat is succesvolle integratie eigenlijk en wie is er verantwoordelijk voor? Om daar zicht op te krijgen deed TNS NIPO een representatief onderzoek onder de Nederlanders, als onderdeel van de IntegratieBarometer. Hun oordeel over vluchtelingen blijkt, als we dit vergelijken met de meting van 2005, redelijk stabiel. Voor het merendeel zijn deze opvattingen positief van toonzetting.

"IN NEDERLAND IS VOLDOENDE RUIMTE VOOR VLUCHTELINGEN, ZIJ HET ONDER BEPAALDE OMSTANDIGHEDEN"

<i>Uitspraak:</i>	2005	2006
In Nederland is voor vluchtelingen ruimte, onder bepaalde omstandigheden	56 %	56 %
In Nederland moet een gastvrije opvang voor vluchtelingen mogelijk zijn	24 %	27 %
Nederland is veel te vol om nog vluchtelingen te kunnen opnemen	18 %	16 %
Weet niet / geen mening	1 %	1 %

Bron: TNS NIPO 2006

Welkom

Over het algemeen staan Nederlanders ruimhartig tegenover de toelating van vluchtelingen. Ruim een kwart van de bevolking vindt dat een gastvrije opvang altijd mogelijk moet zijn. Van de ondervraagden vindt 56 procent dat vluchtelingen onder voorwaarden toegang tot ons land mogen krijgen. Zo'n voorwaarde kan zijn: terugkeer, als binnen vijf jaar het land van herkomst veilig is (55 procent). Bijna drie op de tien ondervraagden vindt dat er een eerlijke verdeling van vluchtelingen binnen Europa moet zijn. Zestien procent vindt dat vluchtelingen helemaal niet moeten worden toegelaten. Volgens deze mensen is het te vol in ons land. Verder meent tweederde van de Nederlanders dat vluchtelingen meer recht hebben op toegang dan andere migranten, 21 procent vindt dat ze net zo veel recht hebben.

Integratie

Wat moet iemand doen om geïntegreerd te raken in ons land? Hierover zijn de meeste Nederlanders het eens: de belangrijkste voorwaarden zijn het leren van de taal (97 procent), het leren van Nederlandse omgangsvormen (93 procent) en het hebben van of zoeken naar werk (78 procent). Een kwart meent dat nieuwkomers hun kleding moeten afstemmen op de Nederlandse samenleving. Maar vijftien procent denkt dat het hebben van Nederlandse vrienden cruciaal is voor integratie, terwijl vluchtelingen zelf vinden dat vriendschappen met autochtonen wel een belangrijke voorwaarde voor integratie vormen.

Verantwoordelijk

Integratie is vooral een taak van de vluchteling zelf. Ruim driekwart van de Nederlandse bevolking legt de meeste verantwoordelijkheid bij de nieuwkomer. Dat betekent niet dat Nederlanders vinden dat vluchtelingen aan hun lot overgelaten moeten worden. Een meerderheid meent dat ook de samenleving als geheel (55 procent) en de overheid (52 procent) verantwoordelijk zijn voor integratie. Begeleiding van vluchtelingen bij hun integratie vindt 78 procent van de Nederlanders een taak van de overheid. Dat moet vooral bestaan uit het aanbieden van cursussen op het gebied van taal en omgangsvormen. Bovendien moet de overheid iets extra's doen om vluchtelingen aan het werk te helpen, vindt driekwart van de Nederlanders. De helft wil daarvoor extra geld ter beschikking stellen. Een zelfde deel vindt dat vluchtelingen zouden moeten kunnen studeren met behoud van een uitkering. Zestig procent wil dat de overheid bedrijven verplicht vluchtelingen in dienst te nemen.

Het is duidelijk dat Nederlanders van mening zijn dat er extra inspanningen en begeleiding nodig zijn om de integratie van vluchtelingen te laten slagen. Overigens vindt zestien procent van de Nederlanders dat integratie ook een verantwoordelijkheid van henzelf is.

Contact

Op dit moment heeft een kwart van de Nederlanders wel eens contact met vluchtelingen. Ze kennen hen vooral van hun werk of opleiding, uit de buurt of via vrienden en familie. Van de mensen die geen contact hebben, heeft 26 procent er ook geen behoefte aan. Maar 42 procent zou het best willen. Eerder bleek dat ruim viervijfde van de vluchtelingen uit ons panel behoefte heeft aan meer contact met autochtonen. Kennelijk ontmoeten deze groepen elkaar niet zomaar. Desgevraagd zegt inderdaad 71 procent van de Nederlanders die contact willen, daarbij hulp van anderen te kunnen gebruiken. Ze willen via een organisatie aan de slag of instappen bij bestaande activiteiten.

Vergelijking met vorig jaar

Bovengenoemde uitkomsten verschillen nauwelijks met die van 2005: de bevolking blijkt behoorlijk stabiel in de ideeën over de aanwezigheid van vluchtelingen in ons land. Deze ideeën zijn merendeels positief. Opvallend is dat de door vluchtelingen waargenomen verslechtering van het maatschappelijk klimaat, dus niet wordt weerspiegeld in de uitkomsten van dit onderzoek. Een ruime meerderheid (65 procent) van de Nederlanders vindt dat vluchtelingen meer recht op toegang tot ons land hebben dan andere migranten. Dit aandeel is ten opzichte van vorig jaar zelfs licht gestegen. Ook is het percentage mensen dat vluchtelingen altijd gastvrij wil opnemen, licht toegenomen. Daartegenover staat dat de groep die helemaal geen vluchtelingen wil toelaten enigszins is afgenomen.

Wat ook opvalt is de daling in het aantal mensen dat integratie in sterke mate als een overheidstaak ziet. Vorig jaar was dat nog 63 procent, nu 52. Ook het aantal mensen dat zichzelf verantwoordelijk acht is iets gedaald. Blijkbaar wordt het idee van de eigen verantwoordelijkheid, zoals in de politiek de laatste jaren sterk is benadrukt, in toenemende mate door de Nederlandse bevolking onderschreven.

6 - KANSEN VOOR NIEUW BELEID

Conclusies

De VluchtelingenWerk IntegratieBarometer 2006 toont aan dat de werkelijkheid rondom de integratie van vluchtelingen complexer en veelzijdiger is dan op basis van veel cijfermatige studies wordt verondersteld. Dit onderzoek laat, net als in 2005, zien dat de integratie van vluchtelingen in Nederland op een aantal punten zorgwekkend is. Met name op het gebied van werk en inkomen blijven vluchtelingen veelal achter, niet alleen bij autochtonen maar ook bij andere migrantengroepen. Ze hebben minder vaak een baan en leven vaker van de bijstand. Hun gemiddeld hoge opleidingsniveau blijkt nauwelijks te helpen bij het vinden van werk. Vaker dan anderen moeten ze rondkomen van een minimaal inkomen. Een flink deel van de vluchtelingen in het onderzoekspanel heeft financiële problemen. Men bezuinigt op eten en kleding, heeft niet genoeg geld voor de bus en kan uitjes of bezoek aan familie elders in Nederland zelden betalen. Sommigen zeggen door geldgebrek niet volwaardig te kunnen deelnemen aan onze samenleving.

Op sociaal vlak lijkt de integratie van vluchtelingen redelijk positief te verlopen. Veel geïnterviewden zijn betrokken bij de samenleving via de school van hun kinderen of vrijwilligerswerk. Ze hebben contacten met zowel Nederlanders als landgenoten (hier en in het buitenland), voelen zich vrij en geaccepteerd. Dat de helft zich desondanks vaak eenzaam voelt, komt vooral door wat is achtergelaten: familie en de eigen manier van leven. Sterke relaties met landgenoten geven dan ook steun en blijken niet te wijzen op een gebrek aan integratie, maar helpen vluchtelingen juist zich hier thuis te voelen.

In de IntegratieBarometer zijn zowel de sociaal-economische aspecten als de sociaal-culturele aspecten van integratie onderzocht. Het onderzoek laat zien hoe zeer deze aspecten onderling met elkaar verbonden zijn. Zo blijkt werk een belangrijke verbindende schakel te zijn tussen inkomenspositie en sociale integratie. Het wel of niet hebben van werk is van grote invloed op de inkomenspositie van vluchtelingen. Ook vanuit sociaal oogpunt, is werk erg belangrijk. Het brengt sociale contacten mee en bevordert het gevoel van eigenwaarde, waardoor mensen gemakkelijker op anderen afstappen. Werk neemt dus een sleutelpositie in bij het integratieproces van vluchtelingen. Daarmee zijn overigens nog niet alle problemen opgelost. Zo zal de verscheidenheid en ontworteling die veel vluchtelingen voelen, deel blijven uitmaken van hun leven.

Vluchtelingenspecifieke belemmeringen

Waar hebben vluchtelingen wel en andere migranten niet of minder mee te maken? Ten eerste een lange asielprocedure. Voordat vluchtelingen een verblijfsvergunning hebben, mogen ze vrijwel niet werken

of studeren, wat hen een grote achterstand op de arbeidsmarkt geeft die ze nooit helemaal inlopen. Ten tweede bestaat er voor veel vluchtelingen een vaak dringende noodzaak om snel geld te verdienen. Dit is nodig omdat hun vlucht, verblijfsvergunning, inrichtingskosten en gezinshereniging hoge kosten (en vaak schulden) met zich meebrengen. Dit drijft vluchtelingen ertoe laagwaardige baantjes te accepteren en het leren van Nederlands op een laag pitje te zetten. Maar een gebrekkige taalbeheersing en het niet investeren in een opleiding, houdt vluchtelingen gevangen aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Leeftijd is hierbij een derde belemmering. Vluchtelingen zijn vaak volwassen als ze hier komen en al wat ouder als ze de arbeidsmarkt opgaan – wat hen minder aantrekkelijk maakt.

Op sociaal vlak ervaren ze dat vriendschap sluiten op latere leeftijd ook niet eenvoudig is: de meeste leeftijdgenoten hier hebben al een complete vriendenkring. Wat integratie tot slot bemoeilijkt, is dat vluchtelingen wel een gemengd sociaal netwerk hebben, maar dat het weinig functioneel is voor het vinden van werk.

Aanbevelingen

De uitkomsten van deze IntegratieBarometer maken wederom duidelijk dat vluchtelingen bijzondere nieuwkomers zijn. Om te komen tot een succesvolle integratie is daarom ook een specifieke aanpak noodzakelijk. Een snellere aansluiting bij onze samenleving kan uitsluiting van vluchtelingen later voorkomen. De volgende maatregelen zouden daartoe bij kunnen dragen:

- **bied mensen sneller duidelijkheid over hun toekomst:** zorg voor een snelle, maar zorgvuldige asielprocedure. Een lange periode van inactiviteit en onzekerheid zet vluchtelingen op een grote achterstand in hun integratieproces. Maar ook na het verkrijgen van een status is het belangrijk dat mensen sneller dan nu het geval is verblijfszekerheid krijgen. De periode van vijf jaar dat een verblijfstatus van een vluchteling ingetrokken kan worden als de veiligheidssituatie in het land van herkomst verbetert, zou verkort moeten worden tot drie jaar;
- **zorg dat vluchtelingen hun integratie in Nederland niet beginnen met grote schulden:** een goede stap zou zijn om de hoge leges die betaald moeten worden voor een verblijfsvergunning, met name voor gezinshereniging, voor vluchtelingen af te schaffen. Begeleiding bij financiële zaken kan veel problemen voorkomen;
- **investeer in werk en in de toeleiding naar werk:** werk blijkt een cruciale factor te zijn bij de integratie van vluchtelingen. Investeer daarom in toeleiding naar werk door vluchtelingen de kans te geven met behoud van een uitkering te studeren, door het creëren van stageplaatsen en vrijwilligersbanen, en het bieden van praktische ondersteuning bij sollicitaties. Ook werkgevers zouden actiever moeten worden gestimuleerd vluchtelingen in dienst te nemen;
- **stimuleer mogelijkheden voor duurzame ontmoetingen tussen vluchtelingen en Nederlanders:** beide groepen staan open voor elkaar, maar hebben een duwtje nodig. Tussenkost via een persoon of organisatie wordt als wenselijk ervaren. Vluchtelingen geven aan vooral behoefte te hebben aan diepgaander contact. Ontmoetingsactiviteiten zouden mogelijk een basis kunnen leggen voor intensievere contacten.

De VluchtelingenWerk IntegratieBarometer is een grootschalig periodiek onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland. Met dit onderzoek wil VluchtelingenWerk Nederland de aandacht vestigen op de manier waarop deze bijzondere groep nieuwkomers integreert.

Het onderzoek voor de IntegratieBarometer is uitgevoerd door Regioplan Beleidsonderzoek.

Dit is een verkorte versie van het onderzoeksrapport. Zowel het volledige rapport als deze verkorte versie zijn te vinden op onze website:
www.vluchtelingenwerk.nl

VluchtelingenWerk Nederland
Postbus 2894
1000 CW Amsterdam
T (020) 346 72 00
F (020) 617 81 55
info@vluchtelingenwerk.nl
www.vluchtelingenwerk.nl